

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.4

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.50>

СОРОКА Л.В.

**РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ У ВІДКРИТОМУ МОРІ
ЗА МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ**

**REGULATION OF THE FIGHT AGAINST CRIME ON THE HIGH SEAS
UNDER INTERNATIONAL LAW**

У статті аналізуються міжнародні нормативно-правові акти у сфері боротьби зі злочинністю на морі. Визначається, що злочинна діяльність у відкритому морі є частиною більш загальної проблеми транснаціональної злочинності, яка постійно змінюється та шукає нові способи та методи протистояння міжнародним правоохоронним органам. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють боротьбу зі злочинністю на морі, є Конвенція з морського права (1982 р.) та резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй. Основну роль у регламентації свобод відкритого моря відіграють міжнародні організації, що мають статус спеціальних установ ООН. У галузі судноплавства значна роль належить Міжнародній морській організації (ІМО), що розробляє рекомендації щодо найбільш вигідних і безпечних шляхів судноплавства й регулювання руху в них. Крім вказаної структури, у роботі аналізується діяльність неурядових організацій, таких як: Oceans Beyond Piracy, NUMAST, BIMCO, ICC Commercial Crime Services. Робиться висновок про те, що сучасна морська злочинність стала однією з основних загроз безпеці на морі. Наявні форми державної співпраці, наприклад міжнародної, у яких бере участь більшість регіональних урядів, є найкращим способом боротьби зі злочинністю на морі, хоча це завдання не є простим із різних політичних, економічних та історичних причин. Адже домовленість одного або кількох урядів щодо боротьби зі злочинністю на морі може бути вдалою, але може також натрапити на опір або викликати підозру в інших урядів. Тому є значний простір для подальшого вдосконалення регіональних і міжнародних дій проти злочинності на морі взагалі та у відкритому морі зокрема. Особливо це стосується створення ефективних багатосторонніх спільних дій із патрулювання небезпечних районів, консолідації роботи неурядових організацій і створення більш сприятливих умов для надання міжнародної допомоги, що застосовується на регіональному рівні. Адже без таких кроків не буде ефективною протидія наявним видам злочинності на морі, що може призвести в майбутньому до більш дестабілізуючого впливу, ніж це має місце сьогодні.

Ключові слова: ООН, міжнародна співпраця, злочинність, піратство, відкрите море, боротьба.

The article analyzes international regulations in the field of combating crime at sea. It is determined that criminal activity on the high seas is part of a more general problem of transnational crime, which is constantly changing and seeks new ways and methods of confronting international law enforcement agencies. The main legal acts governing the fight against crime at sea are the Convention on the Law of the Sea (1982) and United Nations Security Council resolutions. The main role in regulating the freedoms

of the high seas belongs to international organizations that have the status of UN special agencies. In the field of shipping, a significant role belongs to the International Maritime Organization (IMO), which develops recommendations on the most profitable and safe ways of navigation and traffic regulation in them. In addition to this structure, the work analyzes the activities of non-governmental organizations, such as: Oceans Beyond Piracy, NUMAST, BIMCO, ICC Commercial Crime Services. It is concluded that modern maritime crime has become one of the main threats to security at sea. Existing forms of public cooperation, such as international cooperation, in which most regional governments are involved, are the best way to combat crime at sea, although this is not an easy task for various political, economic and historical reasons. After all, the agreement of one or more governments to combat crime at sea may be successful, but it may also meet with resistance or suspicion from other governments. Therefore, there is considerable room for further improvement of regional and international action against crime at sea in general and on the high seas in particular. This applies in particular to the establishment of effective multilateral joint actions to patrol dangerous areas; consolidating the work of non-governmental organizations and creating more favorable conditions for the provision of international assistance applied at the regional level. After all, without such steps there will be no effective counteraction to existing types of crime at sea, which may lead to a more destabilizing impact in the future than is currently the case.

Key words: *UN, international cooperation, crime, piracy, high seas, struggle.*

Вступ. Злочинна діяльність у відкритому морі є частиною більш загальної проблеми транснаціональної злочинності, яка постійно змінюється та шукає нові способи й методи протистояння міжнародним правоохоронним органам.

Перелік злочинів, які можуть скоїти у відкритому морі та які потребують окремої уваги міжнародної спільноти, надається в Конвенції Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) із морського права (UNCLOS, далі Конвенція) [1], яку також називають Договором про морське право – це міжнародна угода, яку було ухвалено на Третій конференції ООН із морського права (UNCLOS III). Її розроблення відбувалося між 1973 і 1982 рр., а згодом вона стала загальноприйнятим кодифікованим актом міжнародного звичаєвого морського права. Україна приєдналася до Конвенції шляхом її ратифікації 3 червня 1999 р. [2].

Злочинна діяльність у відкритому морі, відповідно до Конвенції, передбачає піратство, збройний напад, рабство (торгівлю людьми), незаконне ввезення мігрантів, незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і стрілецької зброї. Цей перелік не є вичерпним, оскільки злочинна діяльність також може передбачати й інші злочини, такі як тероризм, незаконне транслювання, порушення інших міжнародних норм, що стосуються охорони навколишнього середовища, наприклад незаконне скидання відходів у море або забруднювальних речовин із суден, порушення правил експлуатації живих морських ресурсів (незаконне рибальство). Злочини, скоєні на морі, повинні розглядатися як частина більш загальної проблеми міжнародної організованої злочинності, ефективна боротьба з якою можлива на основі глобальної та регіональної співпраці держав, а також завдяки вдосконаленню та уніфікації національних законів [3].

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати міжнародно-правові основи регулювання боротьби зі злочинністю у відкритому морі та з'ясувати проблемні питання, які є на сучасному етапі протидії вказаному небезпечному транснаціональному явищу.

Результати дослідження. Перед тим як перейти до аналізу способів і видів міжнародного регулювання боротьби зі злочинами у відкритому морі, нам потрібно дослідити, що міжнародне право розуміє під «відкритим морем» та які цей термін передбачає особливості.

Правове визначення відкритого моря відбулося з ухваленням Конвенції про відкрите море від 29 квітня 1958 р. (далі – Конвенція 1958 р.), яка набула чинності 30 вересня 1962 р. [4]. Конвенцію про відкрите море було замінено Третьою конференцією ООН з морського права (UNCLOS III), яка запровадила кілька нових концепцій щодо морських кордонів, передбачаючи ексклюзивні економічні зони.

Відкрите море (high seas, open sea) – це всі частини моря, які не входять ні в територіальне море, ні у внутрішні води будь-якої держави (ст. 1 Конвенції 1958 р.) [4], тобто відкрите море не належить до юрисдикції жодної держави (доктрина «Mare liberum» [5]). Право на безперешкодне використання відкритого моря й повітряного простору над ним належить усім державам без

будь-якої дискримінації. Принцип свободи відкритого моря передбачає: свободу судноплавства, свободу польотів, свободу прокладати підводні кабелі й трубопроводи, свободу рибальства (закріплені вперше Конвенцією 1958), свободу будувати штучні острови та інші споруди, свободу наукових досліджень (додані Конвенцією 1982) [6].

Крім указанного терміна, у морському праві використовуються також інші терміни, такі як «міжнародні води» або «транскордонні води». Ці поняття застосовуються там, де будь-який із нижчеперелічених типів водойм (або їхніх дренажних басейнів) виходить за межі міжнародних кордонів: океани, великі морські екосистеми, закриті або напівзакриті регіональні моря та лимани, річки, озера, системи підземних вод (водоносні горизонти) та заболочені землі [7].

Основну роль у регламентації свобод відкритого моря відіграють міжнародні організації, що мають статус спеціальних установ ООН. У галузі судноплавства значна роль належить Міжнародній морській організації (ІМО) [8], що розробляє рекомендації щодо найбільш вигідних і безпечних шляхів судноплавства й регулювання руху в них. Кожна держава самостійно визначає умови надання своєї національності суднам, правила реєстрації суден на її території та права судна плавати під її прапором (ст. 91 Конвенції 1982). Водночас кожна держава: а) веде реєстр суден; б) приймає юрисдикцію над кожним судном, що плаває під її прапором, і його екіпажем; в) забезпечує контроль здатності суден до плавання; г) забезпечує безпеку мореплавання, запобігає аварії (ст. 94 Конвенції 1982) [6].

Однак, що стосується суб'єктів міжнародного регулювання боротьби зі злочинами, які можуть скоювати у відкритому морі, то в цьому випадку основним суб'єктом є Рада Безпеки ООН, що несе головну відповідальність за підтримку міжнародного миру й безпеки та виступає від імені всіх держав-учасниць ООН [9]. Рада Безпеки ООН є постійно чинним органом ООН, який складається з п'яти постійних членів: Великобританії, Китаю, Росії, США, Франції – і десяти непостійних. Непостійних членів щоразу обирає Генасамблея ООН [10].

Основні інструменти регулювання боротьби зі злочинами у відкритому морі, що використовує Рада Безпеки ООН, – це застосування міжнародних санкцій і міжнародна співпраця. Однак, незважаючи на всі міжнародні та регіональні зусилля, злочинність на морі й далі створює небезпеку як для комерційного судноплавства, так і для інших видів діяльності.

Наприклад, відповідно до «Звіту про стан морського піратства за 2017 рік», який оприлюднила на своєму сайті неурядова організація «Oceans Beyond Piracy», вказується на зростання злочинності на морі. Вказаний звіт містить аналіз економічних і людських витрат на боротьбу із піратством і збройними пограбуваннями й охоплює такі регіони: Західний Індійський океан, Західну Африку, Азію та Латинську Америку та Карибський басейн. Основні висновки такі: піратські події біля Африканського Рогу вдвічі збільшилися у 2017 році порівняно з попереднім роком, це вказує на те, що злочинні мережі Сомалі досі здатні на складні напади; інциденти у країнах Латинської Америки та Карибського басейну збільшилися на 160 % у 2017 році порівняно з попереднім роком, що свідчить про опортуністичний характер суб'єктів регіону; піратство й далі створює загрозу у Гвінейській затоці, незважаючи на широкий спектр контрзаходів, що здійснюються прибережними державами та компаніями з морської безпеки; випадки викрадення за викуп в Азії зменшилися на 80 %, значною мірою завдяки ефективній співпраці регіональних суб'єктів правоохоронних органів [11].

І як указує Джерард Онг-Вебба, сучасне піратство – це не лише особиста вигода, незабаром воно може перетворитися на «політичне піратство», тобто піратство для фінансування терористичного руху, або навіть на «морський тероризм» [12]. Тому не дивно, що професійні морські асоціації, такі як Національний союз морських, авіаційних та судноплавних служб транспорту (NUMAST) [13] або Балтійська міжнародна морська рада (BIMCO) [14] були одними з перших, хто вніс боротьбу з піратством до порядку денного міжнародних організацій.

Крім того, з метою боротьби з усіма формами комерційної злочинності було створено ICC Commercial Crime Services (CCS) [15], яка є відділом боротьби зі злочинністю Міжнародної торгової палати. Членами вказаної організації є юридичні компанії та правоохоронні органи, а також компанії, що займаються міжнародним бізнесом, судноплавством, транспортом і торгівлею, банківською справою, страхуванням, інтелектуальною власністю та інформаційними технологіями. Її зусиллями було створено цілодобову безплатну онлайн-послугу для капітанів кораблів для повідомлення про будь-які випадки піратства, збройного пограбування або інших інцидентів. Відповідно, через підвищення обізнаності в судноплавній галузі про зони підвищеного ризику з нападами піратів і конкретні порти/причали, де мали місце збройні пограбування на суднах, ICC намагається зменшити ризики та наслідки від наявної проблеми.

Тому ми погоджуємося з тими дослідниками, що вказують на те, що сучасна міжнародна правова база щодо регулювання боротьби зі злочинністю у відкритому морі потребує реформування. Наприклад, М. Кулик вказує, що кваліфікаційна вимога щодо відкритого моря додає розбіжностей до тлумачення обсягу та змісту зобов'язань держав щодо співпраці в боротьбі з піратством, передбачених ст. 100 Конвенції ООН 1982 р., чинні положення якої не забезпечують належної чіткості та однозначності в питанні налагодження ефективної міжнародної взаємодії в боротьбі з піратством, яка в цьому контексті також ускладнюється тісним зв'язком із чутливою проблематикою забезпечення суверенітету. Наприклад, автор зазначає, що є низка фахівців [16], які дотримуються вузького підходу, наголошуючи на формальній відсутності в держав зобов'язань співпрацювати в боротьбі з актами піратства, що мали місце в територіальному морі. Навряд чи в сучасних умовах такий підхід може бути прийнятним. Відповідні зобов'язання є в держави на підставі інших норм міжнародного права з огляду на універсальний характер злочину піратства, принцип недопущення використання власної території з порушенням суверенних прав і зобов'язань інших держав (а саме так можна розглядати зобов'язання держави щодо захисту безпеки й добробуту тих моряків, які є її громадянами), загальний принцип співпраці між державами, зокрема враховуючи глобальний характер загрози піратства. Хоча перелік аргументів на користь наявності в держави відповідних зобов'язань може бути суттєво розширеним, коли її територіальне море використовується для здійснення злочину піратства у відкритому морі [17].

Висновки. Сучасна морська злочинність стала однією з основних загроз безпеці на морі. Теперішні форми державної співпраці, наприклад міжнародної, у яких беруть участь більшість регіональних урядів, є найкращим способом боротьби зі злочинністю на морі, хоча це завдання не є простим із різних політичних, економічних та історичних причин. Адже домовленість одного або кількох урядів щодо боротьби зі злочинністю на морі може бути вдалою, але може також награтися на опір або викликати підозру в інших урядів.

Отже, є значний простір для подальшого вдосконалення регіональних і міжнародних дій проти злочинності на морі взагалі та у відкритому морі зокрема. Особливо це стосується створення ефективних багатосторонніх спільних дій із патрулювання небезпечних районів; консолідації роботи неурядових організацій і створення більш сприятливих умов для надання міжнародної допомоги, що застосовується на регіональному рівні. Адже без таких кроків не буде ефективної протидії наявним видам злочинності на морі, що може призвести в майбутньому до більш дестабілізуючого впливу, ніж це має місце сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй по морському праву: міжнародний договір від 10 грудня 1982 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_057.
2. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року : Закон України від 3 червня 1999 р. № 728-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text>.
3. Скаридов А.С. Правовое обеспечение профессиональной деятельности. *Морское право*. 2008. URL: https://studme.org/217741/pravo/prestupleniya_more.
4. Convention on the High Seas. Done at Geneva on 29 April 1958. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/7b4abc-1/pdf>.
5. Автором доктрини був Голландер Г'ю де Грут, більш відомий як Уго Гроцій. 2020. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1560746.
6. Кравченко Н.Б. Міжнародно-правові статус і режим виключної економічної зони і відкритого моря: порівняльна характеристика. *Journal "ScienceRise: Juridical Science"*. 2020. № 3 (13). С. 44–51. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/335266756.pdf>.
7. Transboundary Waters. UN. 2020. URL: <https://www.unwater.org/water-facts/transboundary-waters/#:~:text=Transboundary%20waters%20%E2%80%93%20the%20aquifers%2C%20and,of%20people%20across%20the%20world.&text=Depleted%20and%20degraded%20transboundary%20water,conflict%20within%20and%20between%20countries>.
8. ІМО. 2020. URL: <https://www.imo.org>.
9. Співробітництво держав у боротьбі із злочинністю. Національна академія внутрішніх справ. *Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне право»*. 2016. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_9.html.

10. Рада Безпеки ООН. 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D0%BD/t-19020478>.
11. State of Maritime Piracy 2017. *Oceans Beyond Piracy*. 2020. URL: <http://oceansbeyondpiracy.org/publications/state-maritime-piracy-2017>.
12. Lehr, Peter (2006). Violence at Sea. Piracy in the Age of Global Terrorism. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/violence-sea-peter-lehr/e/10.4324/9780203943489>.
13. Nautilus International. 2020. URL: <https://www.nautilusint.org/en>.
14. BIMCO. 2020. URL: <https://www.bimco.org>.
15. ICC. 2020. URL: <https://www.icc-ccs.org/icc-commercial-crime-services-ccs>
16. Mo, John (2002). Options to Combat Maritime Piracy in Southeast Asia. *Ocean Development & International Law*. Vol. 33. Is. 3–4. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0090832029005481>.
17. Кулик М.З. Проблеми міжнародного-правового режиму боротьби з піратством в сучасних умовах. *Правова держава*. 2010. Вип. 21. С. 453–462.